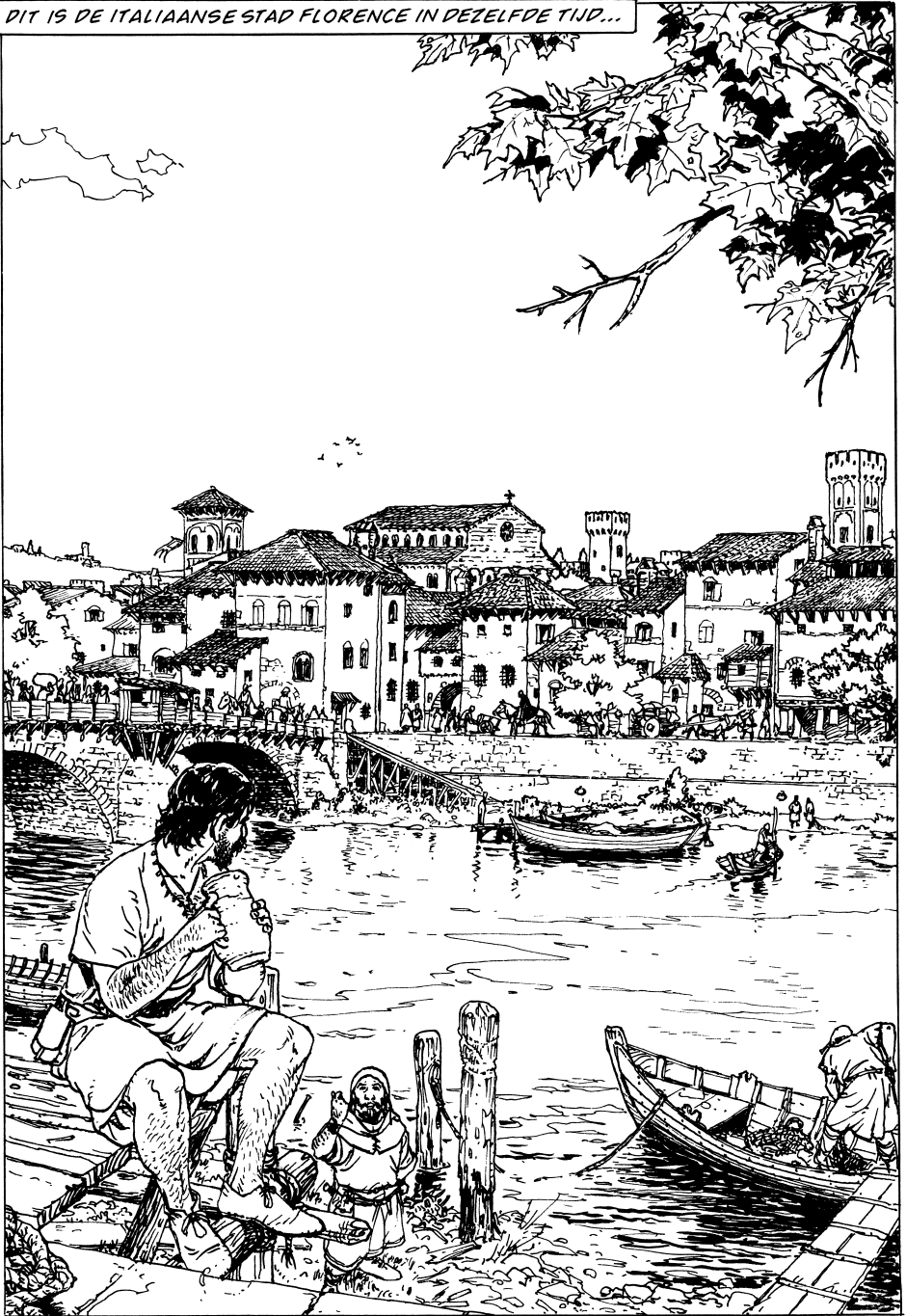


1170  
DE STAD  
ONDER  
DE STAD

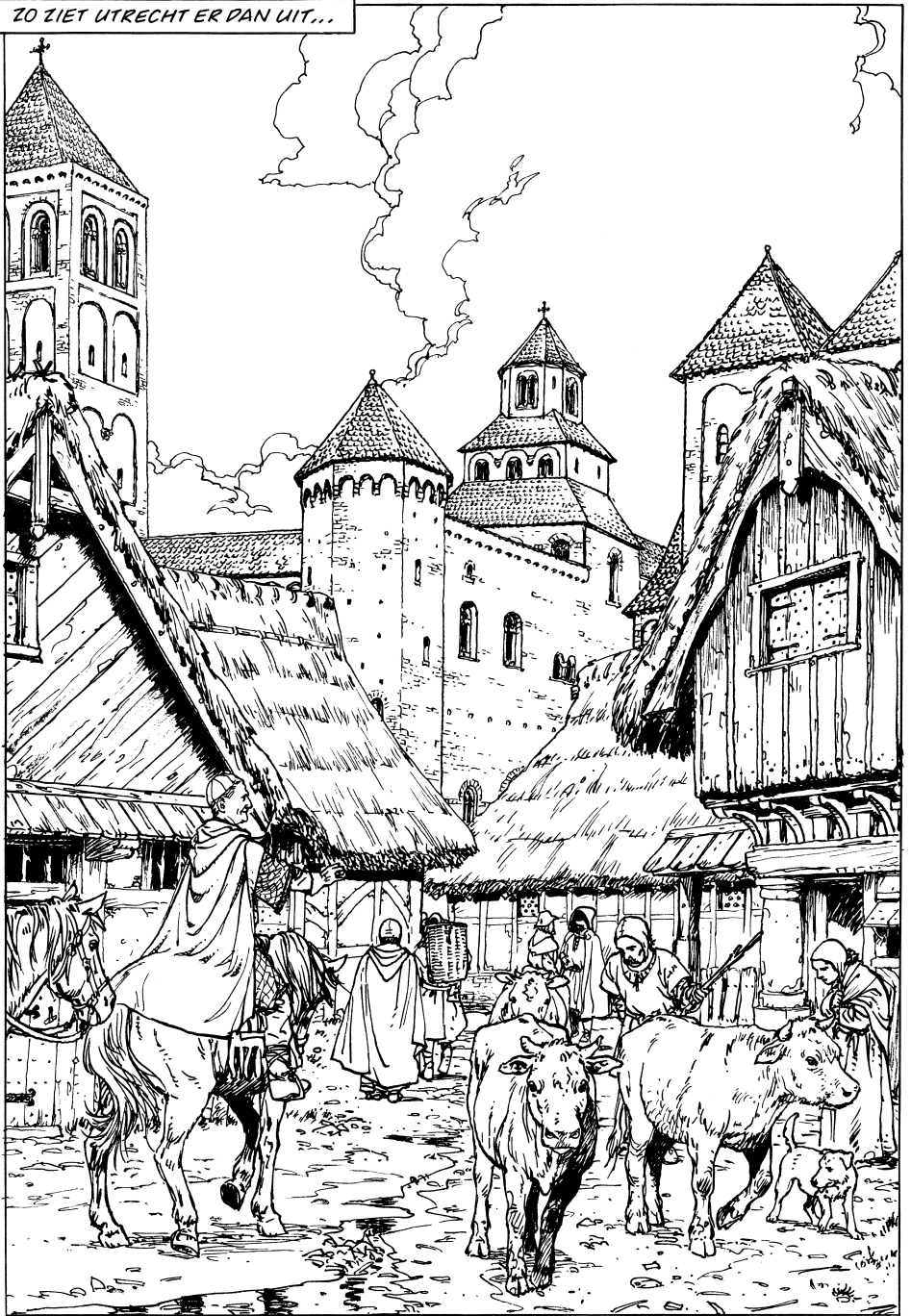
DIT IS PARIS IN 1170...



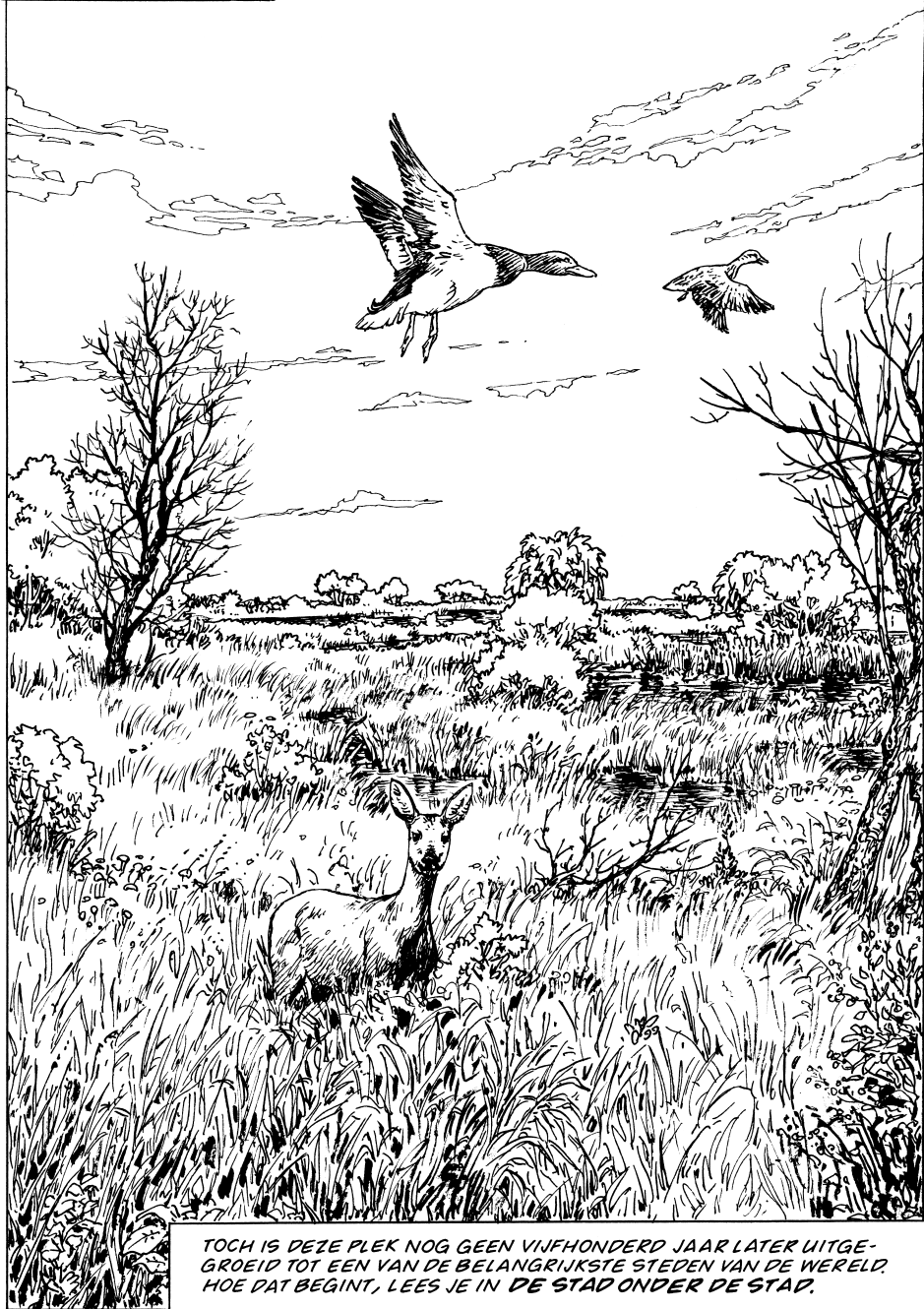
DIT IS DE ITALIAANSE STAD FLORENCE IN DEZELFDE TIJD...



ZO ZIET UTRECHT ER DAN UIT...



EN DIT IS AMSTERDAM.



TOCH IS DEZE PLEK NOG GEEN VIJFHONDERD JAAR LATER UITGEGROEID TOT EEN VAN DE BELANGRIJKSTE STEDEN VAN DE WERELD. HOE DAT BEGINT, LEES JE IN *DE STAD ONDER DE STAD*.

***Centraal Station Amsterdam, 30 juli,  
twee uur 's middags***

*Langzaam slenteren honderden mensen uit de hele wereld de stad in. Als een omgevallen fles pannenkoekenstroop stromen ze over het Damrak en de Nieuwendijk, richting de Dam en de Kalverstraat. Het kan trouwens ook best 31 juli zijn, of 23 december. Dat maakt niet uit. Want elke dag opnieuw lopen duizenden dagjesmensen deze route. Miljoenen per jaar. Het zijn de drukste straten van Nederland. Tenminste, dat zijn ze nu. Want dat was ooit anders.*

*Die toeristen hebben geen idee wat er allemaal onder die stad ligt. Ze hebben geen idee wat er allemaal in die stad is gebeurd. Ze beseffen niet dat er nog een straat onder die drukke straten ligt. En dat er onder die straat nog een plek ligt. Een plek die het Amsterdam van eeuwen geleden laat zien. Toen er nog geen winkels, pizzeria's en snackbars stonden. Toen er nog geen toeristen waren. Toen er zelfs nog geen Amsterdammers waren...*

**Wanneer begint de geschiedenis?**

Archeologen zijn niet alleen geïnteresseerd in vondsten uit het verre verleden. Ook jongere spullen zijn welkom. Een tandenborstel uit 1940 is soms interessanter dan een dolk uit 1300. Als het maar nieuwe informatie oplevert over die tijd. De geschiedenis begint niet in de Middeleeuwen of bij de Tweede Wereldoorlog. De geschiedenis begint een seconde geleden.

**Archeologie is nooit af**

Omdat er nog zo veel op te graven valt, weten we lang niet alles over de geschiedenis. Het kan zelfs dat er ooit een opgraving gedaan wordt die alles wat we nu denken op zijn kop zet. Misschien woonden er wel mensen in Amsterdam voor 1170. Misschien woonden de eerste Heren van Amstel er wel. De kans daarop is heel, heel klein. Maar het is niet onmogelijk. Archeologie is daarom nooit af.

## Graven in de tijd

Die plek in het verre verleden ligt zo'n vier meter onder de straat. Want, hoe dieper je graaft, hoe verder je teruggaat in de tijd. Ga maar na. Op straat slingert nu een patatbakje dat er een uur geleden is neergegoid. Twintig centimeter dieper ligt een aansteker die een stratenmaker een paar jaar geleden heeft laten vallen. Nog verder in de grond vind je een muntje dat iemand honderd jaar geleden verloor. Weer een stuk dieper ligt een oude schoen uit 1500 of een scherf van een bord uit 1350. En ga zo maar door. Net zolang totdat je niets meer tegenkomt wat met mensen te maken heeft. Op vier meter diepte. Dan ben je aanbeld in 1170.

## De Heren van Amstel

In 1170 zijn Utrecht, Dordrecht, Nijmegen en Haarlem al behoorlijke plaatsen. Maar van Amsterdam is nog geen spoor te bekennen. Het is er één grote wildernis rondom het IJ. Sterker nog, als je ergens niet wil zijn, is het hier. Het is ondenkbaar dat deze zompige lap grond langs de Amstel ooit de drukste plek van Nederland wordt. Als je hier slentert, zak je tot je knieën weg in de modder. Geen

Je kunt altijd iets nieuws ontdekken waardoor de geschiedenis in één keer weer helemaal verandert.

### **Wat één scherf ons kan vertellen**

Archeologen zijn snel blij. Elke spijker, baksteen of scherf is welkom. Want een simpele scherf van een pot kan voor een archeoloog zelfs meer waard zijn dan een zilveren geldstuk. Zo'n scherf kan ons heel veel vertellen.

Soms zit er bijvoorbeeld een vingeraf-

druk van de maker op. En als die afdruk van een man is, weet je dat de pot door een man is gebakken. Zo weten we dat in de eerste jaren de vrouwen de potten bakten en dat er later mannelijke pottenbakkers zijn gekomen. Vaak is het lastig om te achterhalen of een vingerafdruk van een man of een vrouw is. In zo'n geval gaan ze naar de experts: de vingerafdrukkendeskundigen van de politie.

mens is er dan ook in geïnteresseerd. Het is officieel van de Duitse keizer Barbarossa. Maar die keizer heerst over half Europa, dus met dit onbeduidende stukje land bemoeit hij zich niet. Daarom laat hij de bisschop van Utrecht over de streek regeren. En ook die vindt het land niet interessant genoeg. De bisschop blijft liever in zijn comfortabele stad. Hij heeft iemand in dienst die het vervelende werk voor hem opknapt: de schout.

Een schout is een soort politieagent, rechter, belastinginspecteur en burgemeester in één. En de schout voor deze streek is Gijsbrecht van Amstel. Hij stamt uit een familie van schouten. Zijn vader was schout. Zijn grootvader ook. En wanneer hij later een zoon krijgt, neemt die het werk van hem over. Ze worden samen De Heren van Amstel genoemd. Zelf gebruiken ze het woord ‘schout’ nauwelijks. Ze noemen zichzelf liever ridders. Want dat zijn ze. Als het moet, trekken ze hun harnas aan en vechten ze om het land te verdedigen.

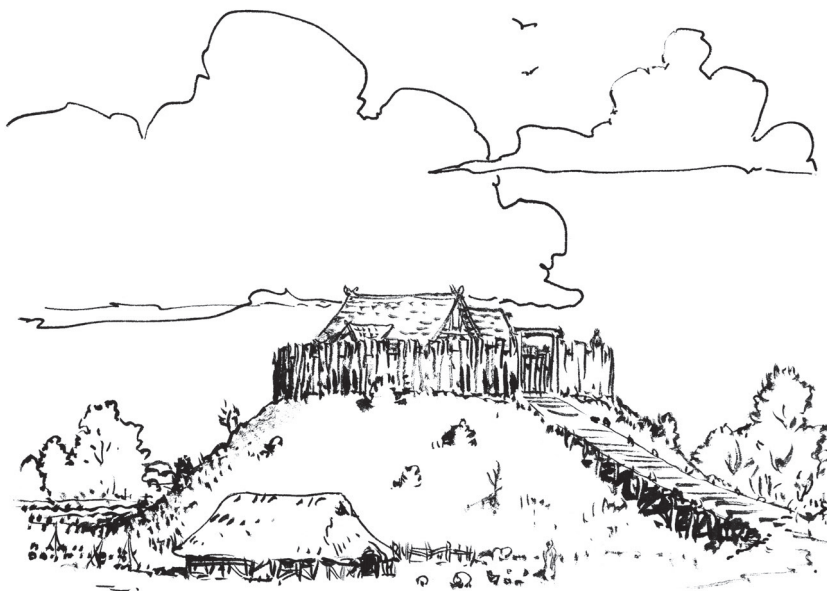
### **Graven in de drek**

Vroeger waren er geen wc's of vuilniswagens. In plaats daarvan groeven ze een beerput, een kuil van zo'n twee meter diep. Daar kwam alle rotzooi en viezigheid in terecht. Toch is juist die drek van enorme waarde voor archeologen. Want daarmee komen ze veel over de bewoners van toen te weten. Beerputten liggen vol met kapotte gebruiksvoorwerpen, zoals glazen en potten. Maar soms lieten mensen ook per ongeluk iets in de put

vallen. De po van waaruit ze de poep in de beerput schepten bijvoorbeeld. Aan de voorwerpen kun je zien of ze rijk of arm waren. Zie je veel glas? Dan waren ze rijk. Hoe meer glazen je had, hoe rijker je was. Zelfs een scherfje van een kom vertelt al heel wat. Komt de scherf hiervandaan of uit het buitenland? Binnenlandse spullen waren veel goedkoper dan buitenlandse. Buitenlandse scherven zijn dus een luxe.



Ook Gijsbrecht heeft niets te zoeken in de wildernis die later Amsterdam wordt. Hij woont er een paar uur lopen vandaan. In Amestelle. Tegenwoordig heet die plaats Ouderkerk aan de Amstel. 'Ame' betekent 'water' en 'stelle' betekent 'hoge plek'. De voorouders van Gijsbrecht hebben er een flinke heuvel laten bouwen. Daarop staat hun kasteeltje. Nou ja, kasteeltje. Het lijkt meer op een fort, met een houten muur eromheen. Ze leven namelijk in een rumoerige tijd, vol gevechten en kleine oorlogen. De heuvel beschermt ze tegen de vijanden. De aanvallers moeten daardoor eerst een bult oplopen om bij het huis te komen. Wie eerst moet klimmen, is langzamer en dus makkelijker met pijl en boog te raken. En natuurlijk kunnen de bewoners van het fort vanaf de hoge plek verder kijken. Ze zien hun vijanden dus eerder aankomen.



## De storm die alles verandert

Om het kasteeltje van Gijsbrecht ligt al een aardig dorpje, want daar is het veilig. Met de schout en zijn gewapende mannen zo vlakbij durft niemand de bewoners aan te vallen. Verderop, aan het IJ, kun je nog lang niet wonen. Bij elke harde wind overspoelt het water uit de zee het land. Het sleurt dan alles wat erop staat mee de diepte in. Zo gebeurt dat daar al minstens duizend jaar. Maar zelden zo erg als op 1 november 1170. Er zet die dag een gigantische storm op. Storm? Nee, meer dan een storm. Een allesvernietigende orkaan blaast het kolkende water vanaf de Noordzee metershoog het land op. Een muur van water stort zich keer op keer op de kust. De golven slaan enorme stukken klei en veen los en smijten die kilometers verderop weer op het land. Dijken zinken weg in het water. Moerassen worden rivieren, rivieren worden meren en meren worden zee. Een dag en een nacht lang gaat alles tekeer: het water, de lucht en zelfs de aarde.

Als de wind daarna eindelijk gaat liggen, ziet het gebied er totaal anders uit. Het IJ is een heel stuk breder. Het water

### Poep onder de microscoop

Natuurlijk worden scherven en voorwerpen uit een beerput zorgvuldig bewaard. Maar de poepresten uit het verleden worden toch zeker wel weggegooid? Nee, niets daarvan! Die zijn minstens zo belangrijk. De drek wordt zorgvuldig gezeefd. Daarna kijken de archeologen of er botten, visgraten of pitten van vruchten in zitten. Dat zegt iets over wat de mensen toen aten. In een beerput aan de Prins Hendrikkade

vonden ze resten van sinaasappels, olijven, rozemarijn en peper. Dat waren allemaal etenswaren die hier niet voorkwamen. Ze moeten dus heel duur zijn geweest. Soms vinden ze eitjes en resten van wormen die ooit in de darmen van de bewoners zaten. Van bepaalde bewoners van honderden jaren geleden kunnen we dus zelfs nog achterhalen of ze gezond waren of niet!